

איך לבנות חיים

איך לבנות חיים

חברותא במסילת ישרים

עם הד"ר אולבין

How to Build a Life
Studying Mesillat Yesharim with Hadar Goldin

עריכה: דרור יהב
עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת משנה: שירה פינסון
עימוד: חיה זיידבנדר
עיצוב פנימי: אליהו משגב
עיצוב עטיפה: תני בייער
ציור עטיפה: הדר גולדין

© כל הזכויות שמורות לשמחה גולדין, 2018
טקסט מסילת ישרים: © מכון הרמח"ל, 2016

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534
www.maggidbooks.com

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשרר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מס"ב 978-965-526-258-2 ISBN

נדפס בישראל 2018 Printed in Israel

תוכן העניינים

2	פתח דבר
ט	הקדמה
1	ספר מסילת ישרים
3	הקדמת הרב המחבר
21	פרק א בבאור כלל חובת האדם בעולמו
43	פרק ב בבאור מדת הזהירות
53	פרק ג בבאור חלקי הזהירות
65	פרק ד בדרך קניית הזהירות
85	פרק ה בבאור מפסידי הזהירות וההרחקה מהם
101	פרק ו בבאור מדת הזריזות
111	פרק ז בבאור חלקי הזריזות
121	פרק ח בדרך קניית הזריזות
127	פרק ט בבאור מפסידי הזריזות וההרחקה מהם
139	פרק י בבאור מדת הנקיות
147	פרק יא בפרטי מדת הנקיות
185	פרק יב בדרכי קניית הנקיות
191	פרק יג בבאור מדת הפרישות
201	פרק יד בחלקי הפרישות
205	פרק טו בדרכי קניית הפרישות
209	פרק טז בבאור מדת הטהרה
215	פרק יז בדרכי קניית הטהרה
219	פרק יח בבאור מידת החסידות
225	פרק יט בבאור חלקי החסידות
249	פרק כ במשקל החסידות
255	פרק כא בדרכי קניית החסידות וההרחקה ממפסידיה
261	פרק כב בבאור מדת הענוה וחלקיה
271	פרק כג בדרכי קניית הענוה וההרחקה ממפסידיה
277	פרק כד בבאור יראת החטא
283	פרק כה בדרך קניית היראה
287	פרק כו בבאור מדת הקדושה ודרך קנייתה

מדריך למשתמש

מִן הַבְּלֵתִי חֲכָמִים לְמִיעוּט הַשְּׁגָתָם אוֹתוֹ, עַד שִׁדְמוּ רוֹב בְּנֵי הָאָדָם שֶׁהַחֲסִידוֹת תְּלוּי בְּאִמִּירַת מְזֻמּוּרִים הַרְבֵּה, וְוִידּוּיִם אַרְוִפִּים מְאֹד, צוֹמוֹת קָשִׁים וּטְבִילוֹת קָרָח וְשִׁלְג, כֻּלָּם דְּבָרִים אֲשֶׁר אֵין הַשְּׂכֵל נָח בָּהֶם וְאֵין הַדַּעַת שׁוֹקֵטָה. וְהַחֲסִידוֹת הָאִמִּיתִי הַנֶּרְצָה וְהַנְחַמְד רְחוּק מִצִּיּוֹר שְׂכַלְנוּ, כִּי זֶה דְבַר פְּשׁוּט, - "מִלְתָּא דְלֵא רְמִיא עֲלֵיהּ דְאִינִישׁ, לֵאוּ אֲדַעְתִּיהּ" (שבועות מ"א ב'). וְאִף עַל פִּי שְׂכַבְר קְבוּעִים בְּלֵב כָּל הָאָדָם הַיֵּשֶׁר הַתְּחִלּוֹתָיו וְיִסּוּדוֹתָיו, אִם לֹא יַעֲסוּק בָּהֶם - יִרְאֶה פְּרִטְיוֹ וְלֹא יִכְיֶרֶם, יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם וְלֹא יִרְגִישׁ בָּם.

רְאֵה, כִּי אֵין דְּבָרֵי הַחֲסִידוֹת וְעִנְיָנֵי הִירְאָה, וְהָאֲהָבָה, וְטָהָרַת הַלֵּב - דְּבָרִים מוֹטְבָעִים בְּאָדָם, עַד שְׁלֵא יַצְטָרְכוּ אֲמָצְעִים לְקִנּוּתָם

הטקסט המקורי של מסילת ישרים, מאת רמח"ל

שאקריב את עצמי ואת הרצונות והאישיות שלי. למשל, אם אעשה במתכוון דברים שלא מעניינים אותי ומתישים אותי רק בשביל לרצות אחרים. אדם חושב שהוא חסיד אם הוא מבטל את עצמו ואומר הרבה מזמורים ווידויים, אבל בעצם הוא מעיק, משעמם, גורם לעצמו לחוסר סיפוק, לחוסר נחת ולפגיעה עצמית. ואפילו אם זה לשם שמיים - זוהי איננה חסידות, אלא התחסדות.

החסידות האמיתית. בדמיון נראה שחסידות זה לוותר על רצוני, על אישיותי, ממוני, גופי. זה לא כך. החסידות האמיתית, כפי שהיא מוגדרת במילון, היא מונח לא מספיק מפוענח. צריך להציל את כולנו מעולם של דמיונות ולהביאנו לעולם של דעה.

מִלְתָּא דְלֵא רְמִיא עֲלֵיהּ דְאִינִישׁ, לֵאוּ אֲדַעְתִּיהּ. דבר אֲדַעְתִּיהּ. דבר אֲדַעְתִּיהּ אֲוִי, אֲוִי אֲוִי אֲוִי, אֲוִי אֲוִי אֲוִי.

כי אין דברי החסידות [...] מוטבעים באדם [...] אלא ימצאו אותם בני האדם בעצמם. יש כאן סתירה - מצד אחד, ענייני החסידות לא מוטבעים באדם ולכן צריך אמצעים לקנותם. מצד שני, האדם ימצא אותם בעצמו כמו תנועות טבעיות. זה כל היופי! צריך לעבוד קשה בשביל למצוא אותם, אבל בעצם הם כבר טבועים כך.

סיכומים ותובנות שכתב הדר על הספר, על פי השיעורים שהשתתף בהם

"הפניה כלפי עצמי" - הערות אישיות שכתב הדר עבור עצמו

פתח דבר

הרב אליעזר קשתיאל

הדר. תנועה נלהבת, רוח דוחפת, צימאון ללא גבול.

הדר, הנפש היפה, מלאת השמחה, עם החיוך הרחב, שמלאה סקרנות, ומלאה ישרות.

הדר היה ישר עם עצמו, ישר בהליכתו, בשיקוליו והחלטותיו. ועל כן טבעי הדבר שהספר אליו נקשר היה מסילת ישרים. בספר זה השקיע הדר עיון רב, סיכם והעיר, דייק וְהִפְנִים. בספר מופלא זה, מצא הדר את אשר בקשה נפשו. סודו של הספר בתהליך, בתנועה משלב לשלב, זהירות מביאה לידי זריזות, שמביאה לידי נקיות וכו'. סודו של הספר בצמאון ליושר פנימי בלתי מתפשר, נוקב ובהיר.

כולנו תפילה שההערות והתובנות של הדר ז"ל יעוררו את כולנו ללכת לאור דמותו, להתעמק ולצמוח, לטהר את נפשנו להיות עובדי ה' באמת.

בהזדמנות זו, מרגיש אני חובה להביע הערכתנו הרבה למשפחה גולדין היקרה על מאבקה הישר למען האמת הטהורה, למען רוממות הרוח הלאומית, למען כבוד ישראל שהוא כבודו של מקום. בתוך המאבק העיקש, מצאה המשפחה פנאי לעסוק בהוצאת ספר זה המשקף את עולמו הפנימי של הדר, ועל כך תודתנו והערכתנו.

ברכתנו למשפחתו של הדר, שה' ימלא את חסרונו, ובמהרה נזכה להתבשר בישועות ונחמות.

הקדמה

שמחה גולדין, אבא של הדר

הדר פרץ אל העולם יחד עם אחיו התאום צור בשנת 1991, בזמן מלחמת המפרץ הראשונה. חדר הלידה שימש גם חדר אטום, ולכל הרופאים והאחיות היו מסיכות אב"כ מונחות בטווח היד. מבית החולים יצאנו לחיפה המופגזת בדרך לביתנו, היישוב אשחר שבגליל. הברית נערכה יום לפני חג הפורים, והמוהל אמר שעד פורים ננצח ונחסל את עמלק.

החל מאותו יום, הדר וצור גדלו והאירו את העולם הסובב אותם. יחד כבשו את לב הגננות והמורות, יחד למדו לנגן, לצייר ולפסל, יחד הלכו לבני עקיבא והפכו מחניכים למדריכים, יחד הלכו למכינה הקדם-צבאית בעלי. שם פגש הדר בספר מסילת ישרים והוא בן תשע עשרה, ונשמתו נקשרה בנשמתו של הרמח"ל. המתווך הגדול בין שתי הנשמות היה הרב אליעזר קשתיאל, שבשיעוריו השתתף בקביעות. הוא סיכם בכתב ידו המיוחד את השיעורים בעשרות ובמאות עמודים. בשעות הקטנות של הלילה, סיפרו לנו חבריו, ישב וכתב בתוך הספר. הוא כתב לעצמו, התעמת עם תביעותיו של הרמח"ל ועם עצמו.

תביעה זו לבניה ושיפור עצמי פעפעה בתוככי נשימתו של הדר גם לאחר שסיים את לימודי במכינה. איתן פונד, רעו ומפקדו של הדר, שנלחם אתו יחד במלחמת "צוק איתן" בתוככי רפיח, סיפר לנו כי בכל רגע פנאי ובמנוחה, הדר ישב וקרא בעותק של מסילת ישרים שנשא אתו.

הדר התגייס לסיירת גבעתי ועשה בה מסלול שלם - מטירון ללוחם,

לקורס מ"כים ולקורס קצינים, שבסיומו ביקש להכשיר את הצוות הבא של הסיירת. כך קם "צוות גולדין". עם תום המבצע לחיפוש הנערים החטופים (בתחילת תמוז תשע"ד, יולי 2014), הדר החליט שהגיעה העת לשמח את המשפחה, והציע נישואין לחברתו. המשפחה חגגה את האירוסין ונקבעה חתונה. הדר חזר לסיירת, יצא לקרב - ולא שב. הוא נהרג במבצע "צוק איתן", בעת הפסקת אש הומניטרית שהופרה בידי ארגוני הטרור, בפעולה שנועדה לאיתור מנהרות שמטרתן פגיעה ביישובי הדרום. מחבלי החמאס חטפו אותו לאחר מותו, ומאז עם ישראל לא מצליח להחזירו במשך ארבע שנים ארוכות.

בשבת הראשונה שבה היה הדר חטוף ומוחזק בידי החמאס, הביא לנו צור אחיו את עותק הספר מסילת ישרים של הדר. כשפתחתי אותו - נעתקה נשימתי. הספר הוא התמודדות אישית של בחור צעיר על נשמתו, תודעתו וערכיו. הדפים מלאים תובנות, רעיונות ומחשבות בכתב ידו הצפוף.

בכל דף, כתב הדר מצד ימין את המיצוי של כל פסקה, של כל רעיון, כפי שהבין והפנים. בצדו האחר של הדף כתב לעצמו מה עליו לעשות כדי לשפר את מידותיו שלו, להבין את דרישותיו של רמח"ל ולהיות ישר. לצעוד במסילת ישרים. הספר הוא התמודדות אישית, אינטימית ומתוכננת, ובוודאי שלא נועד לפרסום.

הדר אמנם עבר על כל הספר וכתב את הערותיו, אבל הוא החזיק בדעה המיוחסת לגאון מוילנה כי לא ניתן ללמוד את כל הספר בפעם אחת, ויש לחלקו על פי הניסיון בחיים והגיל. עד פרק י"ב העמיק ובנה את עצמו, ומפרק י"ב ואילך התווה רק קווי יסוד להמשך. על פי הרישומים שהשאיר, מבחינתו הספר מורכב משלושה חלקים: הראשון עד פרק י"ב, השני עד פרק י"ט, והשאר. כל חלק מתאים לשלב אחר בהתבגרות, והדר חשב כי י"ב הפרקים הראשונים הם הכנה טובה לשלב הזה בחייו שהתכונן אליו - שירות משמעותי בצבא. אחרי שלוש שנים כלוחם, כמפקד וכאדם שעמד להינשא ולהקים משפחה, החל כנראה ללמוד גם את החלקים הנוספים. חלקים, שלפי הערותיו, נועדו להלך במסילת ישרים מתוך השיפור העצמי אל השיפור של החברה ושל העם.

כשהבנו כי חייבים לפרסם את הספר, התגייסו חבריו של הדר

ממכינת "בני דוד" והעבירו לדפוס הן את ההערות של הדר בתוך הספר, והן את הסיכומים שכתב בזמן שיעוריו של הרב קשתיאל. היה זה מאמץ אדירים שנעשה באהבה ובעבודה משותפת של חברים. כשנאספו הכתובים ופוענחו, עברו על הערותיו של הדר הרב קשתיאל ותלמידו. במקומות שבהם הרשימות לא היו ברורות לקורא, הם הרחיבו את מה שנכתב בתוך הספר מתוך דפי הסיכום של הדר. כל זה הונח על שולחני כדי לבנות את הספר שהוגדר כ"חברותא במסילת ישרים עם הדר". כדי לעמוד בכך, בקשתי מחברי הרב ד"ר יצחק ליפשיץ ללמוד איתי בחברותא את הספר עם הערותיו של הדר. הוא הוסיף את הגיגיו ודיוקיו, ואז נותרתי לבדי עם הספר.

ספר זה שאתם אחוזים הוא פרי העיון והמעשה של נער הבונה את מערכי ההכנה לחייו. דרושה נשמה גדולה למאמץ הזה, דרוש אומץ גדול להתמודדות ודרושה נחישות אדירה לבנות חיים לאור המסקנות. כל מי שהכיר את הדר ונחשף להתנהגותו, לחיובו, להומור שלו, לתביעתו הבלתי מתפשרת לשיפור, יודע כי נלקח מאתנו אדם שהיה תורם לחברה תרומה מהותית. לא זכינו לכך. בהתייעצות עם אחיו התאום, צור, שאר המשפחה ועם הרב קשתיאל, החלטנו שאנו חייבים להעביר את הדוגמא הזו לכלל הציבור.

הספר כולל את הטקסט המקורי של רמח"ל בחלק העליון של הדף; את רישומיו וסיכומיו של הדר באות מרובעת בחלק התחתון; ואת ההפניה כלפי העצמי באותיות כתב צבעוני. כך אפשר ללמוד בצוותא עם הדר את "איך לבנות חיים". בתחילת כל פרק הבאנו את צילום כתב היד המקורי של הדר מתוך עותק הספר שבו למד.

אני מודה לרב קשתיאל, לרב ד"ר יצחק ליפשיץ, לחבריו של הדר שהעניקו לי את ההזדמנות שנמשכה חודשים ארוכים ללמוד עם הדר את מסילת ישרים, ללסף את כתב ידו, לשוחח עם בני על ערכיו, להעמיק ולהכיר את נשמתו. אני זוכר את רגעי השקט השקוף, אותו חוסר הנשימה שפקד אותי כשמצאתי איך המציא וחדש וברא מדרשים, התיך פסוקים זה בזה, ואת העובדה שבכל מאות ההערות שעליהן עברתי לא הייתה אפילו מחיקה אחת.

אני מודה ליהושע מילר, גילה פיין וראובן ציגלר מהוצאת מגיד

על הירתמותם למשימה. תודה לדרור יהב על עריכת הספר באופן ששימר את קולו המיוחד של הדר, ועם זאת הנגיש אותו לקהל הקוראים באופן מכובד ומכבד.

"בחיים", אמר הדר, "יש לך שתי אפשרויות: להתעסק בעצמך או לעשות דברים גדולים". כל הניגש ללמוד את הספר בחברותא עם הדר אינו יכול שלא להידבק בשאיפותיו, ללכת בדרכיו ולעסוק בשיפור עצמי מתמיד. הדר הותיר את צוואתו בחיוכו, בציוריו, בכתביו, בלבבות משפחתו, בחניכיו וחייליו, והיא נושאת את דגל אהבת האדם. הוא לא התיר לחייליו לקלל, עסק במתן עזרה לזקוקים לה וניסה בכל מאודו לחבר בין יושבי הארץ הזו, השונים כל כך והזהים כל כך.

נכון לשעת כתיבת שורות אלה, הדר נמצא כבר ארבע שנים בשבי החמאס, וטרם זכה להגיע לקבר ישראל כפי שראוי לו וכפי שמוטל עלינו לעשות. התביעה הזו מאתנו, ללכת במסילת ישרים, להביט עמוקות לתוך עצמנו, להיות ראויים, היא תביעה שלא תמומש כל עוד לא מלאנו את חובנו להביא את הדר מידי האויב לקבר ישראל בעוז ובענווה. כי זאת חובת ההדר בעולמו.

תמוז תשע"ח

ספר
מסילת ישרים

הקדמת הרב המחבר

מסירת שנים ספר עמוס. בניית אלה זמתי וזמתי. פניו ימי ימי. מילה אלוהה וקדוה. עבדת אמת אל תהי. אלוהיך.
 לתורת יתב תנין. ופחדו רבים. ויחזקו אל הנפש, מלכיה, צדקו ואלוהי הדין. ויתקרב ונאמרו בשם ה'.
 ישנים פדני מלך שר צב בנף. בול אמת בל האישיות. אט בל האישיות. לכן אשינו גב - צדק אל האישיות. החיים של.
 ישלבו נקבו וישיב. יכאו ישיב וישתן. אט ישב הוא אט בול שמואל שפחה. לשלוח ולקדוה. מלכות אמת אל תהי. אלוהיך.

ישנים דרכי ה' משמחי לב

ז

הקדמת הרב המחבר

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

אמר המחבר: החבור הזה לא חברתיו ללמד לבני האדם

את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

להם כבר ומפרסם אצלם פרוסום גדול, כי לא תמצא ברב

דברי אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא

מסתפקים בהם כלל, אלא שפני רב פרוסומם וכנגד מה

שאמתם גלויה לכל - כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה

רבה. על כן אין התועלת הנלקט מזה הספר יוצא מן הקריאה

בו פעם אחת, כי כבר אפשר שלא ימצא הקורא בשכלו

חדושים אחר קריאתו שלא היו בו לפני קריאתו אלא מעט,

אבל התועלת יצא מן החזרה עליו וההתמדה, כי יזכרו לו

הדברים האלה הנשפכים מבני האדם בשבע, וישים אל לבו

חובתו אשר הוא מתעלם ממנה.

ותראה, אם תחבונן בהנה רוב העולם, כי רב אנשי השכל

המהיר והפקחים החריפים ישימו רב התבוננם

והסתכלותם בדיקות החכמות ולמק העינים, איש איש כפי

נטית שכלו וחשקו הטבעי. כי יש שיטרחו מאד במחקר

הבריאה והטבע, ואחרים יתנו כל עינם לתכונה ולהנדסה;

אחרים - למלאכות, ואחרים יפנסו יותר אל הקדש, והיגו

למוד התורה הקדושה: מהם בפלפולי ההלכות, מהם

במדרשים, מהם בפסקי הדינים; אך מעטים יהיו מן המין

הזה אשר יקבעו עיון ולמוד על עניני שלמות העבודה, על

האהבה, על היראה, על הדבקות ועל כל שאר חלקי החסידות.

לא מפני שאין דברים אלה עקרים אצלם, כי אם תשא

להם, כל אחד יאמר שזהו העקר הגדול, ושלא ידמה

חכם שיהיה חכם באמת שלא יתבררו אצלו כל הדברים

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

הוא האלהי והתורה
 ה' אלוהי ישראל

אָמַד הַמְחַבֵּר, הַחִיבוֹר הַזֶּה לֹא חִבְרָתוֹ לְלַמֵּד לְבְנֵי הָאָדָם אֶת אֲשֶׁר
לֹא יָדְעוּ, אֲלֵא לְהַזְכִּיר אֶת הַיְדוּעַ לְהֵם בְּכַבֵּד, וּמְפֹרָסִם אֵצֶל־פְּרִסְוִים
גְּדוֹלִים. כִּי לֹא תִמְצָא בְּרוֹב דְּבָרֵי אֲלֵא דְבָרִים שְׂרוֹב בְּנֵי הָאָדָם יוֹדְעִים
אוֹתָם וְלֹא מִסְתַּפְּקִים בָּהֶם כָּלֵל, אֲלֵא שְׂפָפֵי רוֹב פְּרִסְוִים וּכְנֶגֶד מַה
שְׂאִמְתָּם גְּלוּיָה לְכָל, כִּךְ הֵעֱלֵם מֵהֶם מִצּוֹי מְאֹד וְהִשְׁכַּחַה רַבָּה. עַל

מסילת ישרים. "ישרים דרכי ה', אמת אמת". דרכי ה' מובילים את כל
האישיות, ולכן הם "משמחי לב". מבט ישר הוא מבט כולל שמוביל
לשמחה, לשלמות, להשתלמות, להליכה מחיל אל חיל, לעבודה
רוחנית. באופן כללי, החיים של ישראל הם ישרים ושמחים: "יראו
ישרים וישמחו" (תהלים קז).

הקדמת הרב המחבר. ספר זה אינו ספר חכמה אלא ספר עבודה.
מה ההבדל ביניהם? ספר חכמה בא ללמד דבר שלא היה ידוע עד
כה, להעביר מידע או לברר חכמה. ספר עבודה, לעומת זאת, נועד
להתמודד עם סוגיית השכחה של הדברים הידועים לנו. הספר הזה
מלמד אותנו לבנות מסילה שעליה ננוע להתמודדות עם החיים,
ליצירת זיכרון (של הדברים ששכחנו) ושייכות (שנרגיש כלפיהם).
הספר מציע לעשות את התיקון תוך כדי החיים עצמם, ולא רק
בלימוד תיאורטי. הדרך לכך היא בגילוי רוממותו של השורש,
ומתוך כך גם הפרטים יוארו.

אמיתם גלויה לכל. רוב בני האדם כבר יודעים את הדברים שבספר
זה. האמת כל כך ברורה שהיא לא זקוקה להוכחות, ובכל זאת אנחנו

1 יש כאן הלחמה של שני חלקי פסוקים: "ישרים דרכי ה'" (הושע יד); 'פקודי ה' ישרים,
משמחי לב' (תהלים יט). - העורך

בַּן אֵין הַתּוֹעֵלֶת הַנִּלְקָט מִזֶּה הַסֵּפֶר יוֹצֵא מִן הַקְּרִיאָה בּו פְּעַם אַחַת, כִּי כִּבֵּר אֶפְשָׁר שְׁלֵא יִמָּצֵא הַקּוֹרֵא בְּשִׁבְלוֹ חִידוּשִׁים אַחַר קְרִיאָתוֹ שְׁלֵא הָיוּ בּו לְפָנָי קְרִיאָתוֹ אֲלֵא מְעַט. אֲבָל הַתּוֹעֵלֶת יֵצֵא מִן הַחֲזָרָה עָלָיו וְהַהֲתַמְדָּה, כִּי יִזְכְּרוּ לוֹ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַנִּשְׁכָּחִים מִבְּנֵי הָאָדָם בְּטַבֵּעַ, וַיִּשִׁים אֶל לְבָבו חוֹבְתוֹ אֲשֶׁר הוּא מִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה. וְתִרְאֶה, אִם תִּתְבּוֹנֵן בַּהוּדָה בְּרוֹב הָעוֹלָם, כִּי רוֹב אַנְשֵׁי הַשִּׁכָּל הַמְּהִיר וְהַפְּקָחִים הַחֲרִיפִים יִשְׁימוּ רוֹב הַתְּבּוֹנָנִים וְהַסֵּתְפָלוֹתִם בְּדַקּוֹת הַחֲכָמוֹת וְעוֹמֵק הָעֵינָיִם, אִישׁ אִישׁ כְּפִי נְטִיית שִׁבְלוֹ וְחֲשָׁקוֹ הַטַּבְעִי. כִּי יֵשׁ

שוכחים. איך זה קורה? משום שמילים הן מוגבלות מעצם טבען. הן אינן יכולות לבטא מהלכי נפש, שאיפות רוחניות, סדרי הנהגת ה', דרכיו ומידותיו. אנחנו משתמשים במילים כי אין ברירה, אנחנו חייבים, שהרי "דיברה התורה בלשון בני אדם". אבל צריך לזכור שהמילים הן רק משל, סימון חיצוני לתוכן אין סופי, ואת הנמשל אתה לא יכול לדעת. כאשר אתה מכיר את המילה אבל התוכן שלה זר לך, אל תתפלא ששום דבר לא זו אצלך. *אמה אל 33? כי שגג! שגג את המילה! איך שגג? כי היא לא היגה אצלך, נפאשג בה דק ג'זוניג. היא לא אלק מהגודעה שלק, היא לא אלק מ'זכרון הגיים שלק. ההבנה שלק היגה ג'זוניג, לא נכנסג אמיליג, אכן לא קניג. אין הבנה אש אין ר'זון, ר'ריק אהביא את גה אגודעה. הגאודגוג היא אימוד הידוע. אל 218? א ה'.*

התועלת ייצא מן החזרה עליו וההתמדה. הספר הזה שונה מספרים אחרים משום שהוקדשה בו מחשבה רבה איך ליצור הבנה. הבנה איננה אינפורמציה טהורה; היא מידע רב שימושי שצריך להוסיף והבין עוד ועוד, הבנה אחר הבנה, התחדשות אחר התחדשות. שורש לימוד כל ספרי המוסר והאמונה הוא שנקלוט ונפנים את המידע הידוע לנו. יש צורך בהתבוננות מתמדת כי כל פעם מוצאים משמעות חדשה, עומק שעד כה היה בלתי ידוע. לפעמים איננו לומדים דבר חדש אלא רק מרפאים את השכחה, בוחנים מחדש את אותם הדברים שאנו כבר יודעים מה כתוב בהם. *מאבק בלגי סוסק אל*

שִׁיטְרָחוּ מְאֹד בְּמַחְקֵר הַבְּרִיאָה וְהַטְּבַע, וְאַחֲרַיִם יִתְּנוּ כָּל עֵינֹנָם לְתַכּוּנָה וְלַהֲנַדְסָה. אַחֲרַיִם לְמַלְאכּוֹת, וְאַחֲרַיִם יִכְנָסוּ יוֹתֵר אֶל הַקֹּדֶשׁ, דִּהְיִינוּ לִימוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, מֵהֶם בְּפִלְפוּלֵי הַהֲלָכוֹת, מֵהֶם בְּמִדְרָשִׁים, מֵהֶם בְּפִסְקֵי הַדִּינִים. אֲךָ מְעַטִּים יִהְיוּ מִן הַמִּין הַזֶּה, אֲשֶׁר יִקְבְּעוּ עֵינָם וְלִימוּד עַל עֲנִינֵי שְׁלִימוֹת הָעֲבוּדָה, עַל הָאֲהָבָה, עַל הִירָאָה, עַל הַדְּבִיקוֹת וְעַל כָּל שְׂאֵר חֻלְקֵי הַחֲסִידוּת:
וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאִיז דְּבָרִים אֱלֹהִים עֵינְקָרִים אֲצֵלָם, כִּי אִם תִּשְׁאֵל לָהֶם, כָּל אֶחָד יֹאמֵר שְׂזָהוּ הָעֵינְקָר הַגְּדוֹל, וְשְׁלֹא יְדוּמָה חֲכָם שְׂיִהְיֶה חֲכָם

*אכוּל. אהפוק מֵאֵלֶּה אֲמַתְּמֵת - גוֹדֵלָה - (נַעַל). הַתְּמוּדָה עַם סוּיָה הַשְּׂכָנָה,
בְּנֵיִת מִסֵּאל אֲרִיסוֹי שְׁהוּא אִימוֹד וְפִינְוֹ מֵה הוּא הִידוּשׁ בְּאֵתָה. אֵל אֲסַפֵּק בְּאֵתָה
קֶבֶת, גֶּאֶל אֲמַתְּמֵת גְּדוֹלָה אֲרִיסוֹי - כְּזוֹר.*

וישים אל ליבו חובתו. המטרה היא לזכור את הדברים הברורים ולהפוך אותם לחלק מהתודעה, שהם ייעשו חלק מהחיים שלך. כשהם לא יושבים בתודעה, הם לא חלק מהחיים.

יש שיטרחו מאוד במחקר הבריאה והטבע, ואחרים יתנו כל עיונם לתכונה ולהנדסה, אחרים למלאכות. ישנן שלוש רמות של שכל: הרמה הגבוהה ביותר היא אנשים שעוסקים במחקר רוחני ושואלים שאלות יסוד על העולם. הרמה השנייה היא אנשים העוסקים בשכלולים על סמך חוקים שאחרים גילו. הרמה השלישית והנמוכה משלושתן היא היישום בפרקטיקה. אמנם גם היא דורשת חוכמה, אבל היא יותר מעשית.

ואחרים יכנסו יותר אל הקודש. גם בקודש ישנן שלוש מדרגות של חכמה: מדרגה ראשונה היא לימודי הקודש - אנשים שמשתקעים בבית המדרש בלימוד, בפלפול, בשורשי דינים וסברות. מדרגה שנייה, אנשים שלומדים רעיונות ומדרשים. מדרגה שלישית, אלה שלומדים רק את פסקי הדינים להלכה ומעשה. המשותף לכולם הוא שהם צריכים להשתמש בשכל, אך רק מעטים קובעים עיון ולימוד

באמת, שלא יתבררו אֶעֱלוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. אֲךָ מִה שֶׁלֹּא יִרְבוּ לְעֵינַי עָלָיו הוּא מִפְּנֵי רוֹב פְּרָסוּם הַדְּבָרִים וּפְשִׁיטוּתָם אֲצֵלָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה לָהֶם צוּרְךָ לְהוֹצִיא בְּעֵינָם זְמַן רַב. וְלֹא יִשְׁאֵר לִימוּד הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּקְרִיאַת הַסְּפָרִים מִזֶּה הַמִּין, כִּי אִם אֲצֵל אוֹתָם שְׂאִין שְׂכָלָם כָּל כֶּךָ דַּק וְקָרוֹב לְהִיּוֹת גַּם, שְׂאֵלֶה תִּרְאֶה אוֹתָם שׁוֹקְדִים עַל כָּל זֶה וְלֹא יִזוּזוּ מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁלְּפִי הַמְּנַהֵג הַנּוֹהֵג בְּעוֹלָם, כִּשְׁתִּירָא אֶחָד מִתְּחִסָּד, לֹא תוֹכֵל לְיַמְנַע מִלְחָשׁוֹד אוֹתוֹ לְגַם הַשֶּׁכֶל:

וְאוֹלָם תּוֹלְדוֹת הַמְּנַהֵג הַזֶּה רְעוּת מְאֹד לְחַכְמִים וּלְבִלְתֵי חַכְמִים, כִּי גוֹרֵם שְׂמֵאלֶה וּמֵאלֶה יַחֲסֵר הַחֲסִידוֹת הָאֲמִיתִי וְיִהְיֶה יָקָר מְאֹד לְמִצּוֹא אוֹתוֹ בְּעוֹלָם, כִּי יַחֲסֵר מִן הַחַכְמִים לְמִיעוּט עֵינָם בּוֹ. וְיַחֲסֵר

על ענייני שלמות העבודה. מעטים יבחנו, למשל, מה זו אהבת ה', מה זו יראה, מה זו דבקות. כמה אנשים באמת עסוקים בזה? הרוב חושבים שאין להם אתגר בזה ושהם צריכים לעסוק בדברים יותר 'מתקדמים'.

ולא יישאר לימוד הדברים האלה... כי אם אצל אותם שאין שכלם כל כך דק. מי כן מתעסק בדברים האלו? אנשים פחות איכותיים שקשה להם ללמוד. אלה שקוראים דברים פשוטים וידועים, הם ישקדו בזה. אבל דווקא להם כנראה שאין הרבה יכולות.

ואולם תולדות המנהג הזה רעות מאוד. יש לכך השלכות חמורות לכל הצדדים! בסופו של דבר, הסוגיות הרוחניות אינן מטופלות כמו שצריך ואינן נמצאות בהבנה ובתודעה של אף אחד, והדבר מוליד המון טעויות.

עד שידמו רוב בני האדם... דברים אשר אין השכל נח בהם ואין הדעת שוקטה. צריך לפזר את הערפל השורה על החסידות - חוסר הבנה מוביל לערפול דמיוני. כאשר אומרים לאדם שעליו להיות חסיד, מתכוונים לאדם שנותן יותר מהנדרש. אבל בכך הוא מוותר על עצמיותו, על מי שהוא. לפעמים נדמה לי שאני יותר חסיד ככל

מִן הַבְּלָתִי חֲכָמִים לְמִיעוּט הַשְּׁגָתָם אוֹתוֹ, עַד שִׁידְמוּ רוּב בְּנֵי הָאָדָם
שֶׁהַחֲסִידוֹת תִּלְוֶי בְּאֲמִידַת מְזֻמּוֹרִים הַרְבֵּה, וּוִידוּיִם אַרוּכִים מְאֹד,
צוּמוֹת קָשִׁים וּטְבִילוֹת קָרַח וְשִׁלְג, כָּלֶם דְּבָרִים אֲשֶׁר אֵין הַשְּׂכָל נֹחַ
בָּהֶם וְאֵין הַדַּעַת שׁוֹקֵטָה. וְהַחֲסִידוֹת הָאֲמִיתִי הַנִּרְצָה וְהַנְּחַמָּד רְחוּק
מִצִּיּוֹר שְׂכַלְנוּ, כִּי זֶה דְּבַר פְּשׁוּט, - "מִלְּתָא דְּלֹא רְמִיָּא עֲלֶיהָ דְּאִינִישׁ,
לֹא אֲדַעְתִּיהָ" (שבועות מ"א ב'). וְאֵף עַל פִּי שְׂכַבְר קְבוּעִים בְּלֵב כָּל הָאָדָם
הַיֵּשֶׁד הַתְּחִלּוֹתָיו וְסוּדוֹתָיו, אִם לֹא יַעֲסוֹק בָּהֶם - יִרְאֶה פְּרֻטָּיו וְלֹא
יִפְרֵם, יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם וְלֹא יִרְגִישׁ בָּם.

רְאֵה, כִּי אֵין דְּבָרֵי הַחֲסִידוֹת וְעֲנִינֵי הַיִּרְאָה, וְהָאֲהָבָה, וְטָהָרַת
הַלֵּב - דְּבָרִים מוֹטְבָּעִים בְּאָדָם, עַד שֶׁלֹּא יַצְטָרְכוּ אֲמֻצָּעִים לְקִנּוּתָם

שאקריב את עצמי ואת הרצונות והאישיות שלי. למשל, אם אעשה
במתכוון דברים שלא מעניינים אותי ומתישים אותי רק בשביל
לרצות אחרים. אדם חושב שהוא חסיד אם הוא מבטל את עצמו
ואומר הרבה מזמורים ווידויים, אבל בעצם הוא מעיק, משעמם,
גורם לעצמו לחוסר סיפוק, לחוסר נחת ולפגיעה עצמית. ואפילו אם
זה לשם שמיים - זוהי איננה חסידות, אלא התחסדות.

החסידות האמיתית. בדמיון נראה שחסידות זה לוותר על רצוני, על
אישיותי, ממוני, גופי. זה לא כך. החסידות האמיתית, כפי שהיא
מוגדרת במילון, היא מונח לא מספיק מפוענח. צריך להציל את
כולנו מעולם של דמיונות ולהביאנו לעולם של דעה.

מִלְּתָא דְּלֹא רְמִיָּא עֲלֶיהָ דְּאִינִישׁ, לֹא אֲדַעְתִּיהָ. *דבר לא רמיא עליה דאיניש, לא אדעתיה. אואר רבוק.*

כי אין דברי החסידות [...] מוטבעים באדם [...] אלא ימצאו אותם
בני האדם בעצמם. יש כאן סתירה - מצד אחד, ענייני החסידות לא
מוטבעים באדם ולכן צריך אמצעים לקנותם. מצד שני, האדם ימצא
אותם בעצמו כמו תנועות טבעיות. זה כל היופי! צריך לעבוד קשה
בשביל למצוא אותם, אבל בעצם הם כבר טבועים בך.

אֵלֶּא יִמְצְאוּ אוֹתָם בְּנֵי הָאָדָם בְּעֵצְמָם כְּמוֹ שִׁימְצְאוּ כָּל תְּנוּעוֹתֵיהֶם הַטְּבִיעִיּוֹת, כְּשִׁינֶה וְהִיקִיצָה, הֶרְעֵב וְהִשְׁבַּע, וְכֹל שְׂאֵר הַתְּנוּעוֹת הַחֻקוֹת בְּטְבִיעֵנו, אֵלֶּא וְדָאֵי שְׂצָרִיכִים הֵם לְאִמְצָעִים וְלִתְחִבּוּלוֹת לְקִנּוֹת אוֹתָם. וְלֹא יִבְצְרוּ גַם בֶּן מַפְסִידִים לְהֵם שְׂיִרְחִיקוּם מִן הָאָדָם, וְלֹא יִחְסְרוּ דְרָכִים לְהִרְחִיק מִפְּסִידֵיהֶם.

אִם בֶּן אֵיפּוֹא, אֵיךְ לֹא יִצְטָרֵךְ לְהוֹצִיא זְמַן עַל הָעֵיוֹן הַזֶּה לְדַעַת אֲמִתּוֹת הַדְּבָרִים וְלְדַעַת הַדְּרָךְ לְקִנּוֹתָם וְלְקִיּוּמָם? מֵאִין תְּבֹא הַחֻכְמָה הַזֹּאת בְּלֵב הָאָדָם אִם לֹא יִבְקֶשְׁנָה!?

וְכִיּוֹן שֶׁכֶּבֶד הַתְּאֵמֶת אֲצֵל כָּל חֶכֶם צוֹרֵךְ תְּמִימוֹת הָעֲבוּדָה וְחוֹבֵת טְהוּרָה וְנְקִיּוּנָה, שְׁזוֹלֶת אֱלֹה אֵינָה נְרִצִית וְדָאֵי כָּלֵל, אֵלֶּא נִמְאָסֶת וּמְתוּעָבֶת, "כִּי כָּל לְבָבוֹת דּוֹרְשׁ ה' וְכָל יִצְרַר מִחֻשְׁבוֹת הוּא מִבִּין"

לדעת אמיתת הדברים. *דג אורגו באמת, הפוך אורגו אלף אטייק, שאור 181.*

אֵיךְ לֹא יִצְטָרֵךְ לְהוֹצִיא זְמַן עַל הָעֵיוֹן הַזֶּה? שְׁלוֹשׁ סִיבוֹת יֵשׁ לְלִימּוֹד: הַרְאֵשׁוֹנָה, לְדַעַת מֵהוּ הַדְּבַר, הַמוֹשֵׁג שְׂאוֹתוֹ אֲנַחְנוּ מִבְּקָשִׁים לְלִמּוֹד. הַשְּׁנִיָּה, לְבַחוּן כִּיצַד הוֹפְכִים אוֹתוֹ לְחֶלֶק מַחִי. וְהַשְּׁלִישִׁית, לְבַרֵר אֵיךְ אֲנִי דוֹאֵג שֶׁהוּא יִשְׁמַר חֶלֶק מַחִי.

מֵאִין תְּבֹא הַחֻכְמָה הַזֹּאת בְּלֵב הָאָדָם אִם לֹא יִבְקֶשְׁנָה? עַד כֹּאן דִּיבְרַנו לְמָה חֲשׁוֹב לְהַתְּעַסֵּק בְּצוּרָה שְׂכֵלִית בְּסוּגִיּוֹת רוּחֲנִית, מִפֶּה מִתְחִילָה מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה - תְּמִימוֹת הָעֲבוּדָה - הֵאֵם הַרְצוֹן שֶׁלְךָ טְהוּר? אֲנַחְנוּ יְדוּעִים שֶׁעֲבוּדַת ה' אֵין עֵיקְרָה הַמַּעֲשֶׂה אֵלֶּא הַדְּבַר הָעֵיקְרִי הוּא הַמְּנִיעִים, מֵהַרְצוֹן הַכּוּחַ הַפְּנִימִי שְׂדוּחַף אוֹתָךְ?

צוּרֵךְ תְּמִימוֹת הָעֲבוּדָה. הַטְּהוּרָה וְהַנִּיּוֹן בְּכוּוֹנוֹת אֵינֶן הַיְדוּר בְּלִבְךָ וְאֵף לֹא תוֹסֶפֶת יִפֶּה - זוֹ מֵהוּת הָעֲבוּדָה. אִם אָדָם נוֹתֵן צְדָקָה כְּדִי שִׁירָאוּ שֶׁהוּא צְדִיק, זֶהוּ הַהֶפֶךְ מִמַּעֲשֶׂה הַצְּדָקָה; זֶה אֲגוּאִיזִם מְכִיוּוֹן שֶׁהוּא כֹאִילוֹ נוֹתֵן אֶת הַכֶּסֶף לְעֵצְמוֹ. הַכוּוֹנָה שֶׁלָּנוּ בַּעֲשִׂיָּה מִפְּרִשֶׁת מַחֲדָשׁ אֶת מֵהוּת הַמַּעֲשֶׂה. אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה יִכּוֹל לְהִיּוֹת יִפְהָפֶה אוּ מִתּוֹעֵב, הַכּוֹל תְּלוּי בְּעוֹלָם הַפְּנִימִי שְׂעוֹמֵד בְּבַסִּיס הַמַּעֲשֶׂה, בְּנַפְשָׁנוּ. בְּלִי כוּוֹנָה, לֹא תֵהָא עֲבוּדַת ה'.

(דברי הימים א. כ"ח ט') **מִדָּה נִעְנָה בְּיוֹם תּוֹכַחָה אִם הִתְרַשְׁלָנוּ מִן הָעֵינָן הַזֶּה, וְהִנַּחְנוּ דָבָר שֶׁהוּא כָּל כֶּךָ מוּטָל עָלֵינוּ, שֶׁהוּא עֵיקַר מֵה' ה' אֱלֹהֵינוּ שׂוֹאֵל מֵעַמּוּנו.**

הִיִּתְכֵן שְׂיִיגַע וְיַעֲמוּל שְׁכַלְנוּ בַּחֲקִירוֹת אֲשֶׁר לֹא נִתְחַיִּיבְנוּ בָּם, בְּפִלְפוּלִים אֲשֶׁר לֹא יֵצֵא לָנוּ שׁוֹם פְּרִי מֵהֶם, וְדִינִים אֲשֶׁר אֵינִם שְׂיִיכִים לָנוּ, וּמָה שְׂחַיִּיבִים אָנוּ לְבוֹרְאָנוּ חוֹבָה רַבָּה, נַעֲזֹבְהוּ לְהַרְגֵל וְנִנְיַחְהוּ לְמִצּוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמְדָּה!?

אִם לֹא נִסְתַּכְּלָנוּ וְלֹא עֵינָנוּ מֵהַ הִיא הַיְדָאָה הָאֲמִיתִית, וּמָה עֲנַפְיָה, אֵיךְ נִקְנָה אוֹתָהּ? וְאֵיךְ נִמְלֹט מִן הַהֶבֶל הָעוֹלָמִי הַמְּשַׁבֵּחַ אוֹתָהּ מְלַבְּנֵנוּ? הֲלֹא תִשְׁכַּח וְתִלְךְ אַף עַל פִּי שְׂיִדְעֵנוּ חוֹבָתָהּ.

הָאֵהָבָה גַּם כֵּן, אִם לֹא נִשְׁתַּדֵּל לְקַבּוֹעַ אוֹתָהּ בְּלִבֵּנוּ בְּכַח כָּל

לְגוּלָה עֲמוּקוֹת כַּדִּין, אֲלוֹמֵן אֲלוֹמֵן בְּיוֹם דִּין, הַיּוֹצֵר יָרֵב אִיבֵם הַמֵּבִין אֵל כֹּל מַעֲשֵׂיהֶם.²

שׁוּהוּ עֵיקַר מֵה' ה' אֲלוֹקֵינוּ שׂוֹאֵל מֵעַמּוּנו. מֵה' ה' שׂוֹאֵל מַעֲשֵׂינוּ? אֲהַחֲזִיר - מֵה' דְּלוֹאֵף אֲוֹקֵךְ, אֲלֵן אֲמֵה הַוֹּקֵךְ? מֵמֵה הַלֵּב אֲלֵךְ מֵמֵה? מֵה' עֲלוֹמֵךְ הַפְּנִימִי? אֲוֹבֵךְ הַלֵּב, אֲמֵךְ דְּלוֹעֵךְ.

מה היא היראה האמיתית. ברור שבלי יראה, עבודת ה' איננה שווה כלום. אבל מה זו יראה אמיתית? איך נקנה אותה, ואיך נימלט ממה שמשכיח אותה? שוב אנו חוזרים לשכחה, שהיא תוצאה של חוסר עיון. אם לא נפגשת מעולם עם יראה, סימן שלא עיינת.

האהבה גם כן. לאהבת ה' אמיתית יש שני צדדים: דבקות וטהרה. אדם שאוהב את חברו מוכן להתאמץ בשביל להיות איתו, זו הדבקות. עם זאת, שאל את עצמך - האם אתה אוהב אותו או את עצמך? זו הטהרה - צריך לטהר את האהבה כל הזמן ולראות שזו

2 "לגולה עמוקות כדון, לבחון לבכות ביום דין" - קטע מתוך פיוט בתפילת יום הכיפורים. "היוצר יחד ליבם, המבין אל כל מעשיהם" - פסוק בתהלים ל"ג, המוצג בתלמוד כתיאור של הדרך בה דן ה' את העולם בראש השנה, יום הדין. - העורך

הַאֲמִצְעִים הַמְּגִיעִים אוֹתָנוּ לָזֶה - אֵיךְ נִמְצָאָה בָּנוּ? מֵאִיִּן יָבוֹא
הַדְּבִיקוּת וְהַהֲתַלְהוּת בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ עִמּוֹ יִתְבַּרְךְ וְעַם תּוֹרָתוֹ, אִם לֹא
נִשְׁעָה אֶל גְּדוּלָתוֹ וְאֶל רֹמְמוֹתוֹ אֲשֶׁר יוֹלִיד בְּלִבָּנוּ הַדְּבִיקוּת הַזֶּה?
אֵיךְ תִּתְּהַר מִחֲשַׁבְתָּנוּ אִם לֹא נִשְׁתַּדֵּל לְנִקּוּתָהּ מִן הַמוֹמִין שְׁמִטִּיל
בָּהּ הַטְּבַע הַגּוֹפְמִי?

וְהַמּוֹדוּת כָּלֵם הַצְּרִיכוֹת כָּל כֶּךָ תִּיקוּן וְהִישָׁרָה, מִי יִישָׁרֵם וּמִי יִתְקַנֵּם,
אִם לֹא נִשְׁיֵם לֵב עֲלֵיהֶם וְלֹא נִדְקַדֵּק בְּדַבָּר דִּקְדוּק גְּדוּל? הֲלֹא אִם
עֵינָנוּ עַל הַדְּבַר עֵינֵי אֲמִיתִי, הֵינּוּ מוֹצֵאִים אוֹתוֹ עַל אֲמָתוֹ, וּמִיִּטְיָבִים
לְעַצְמוֹנוּ, וּמִלְּמוּדִים אוֹתוֹ לְאַחֲרִים, וּמִיִּטְיָבִים לָהֶם גַּם כֵּן!

הוּא מַה שְׁאֲמַר שְׁלֹמֹה "אִם תִּבְקֶשׁנָה כִּכְסֵף וּכְמִטְמוֹנִים תַּחֲפֹשְׁנָה, אִז
תִּבְיֵן יִרְאֵת ה'" (משלי ב' ד'). אֵינּוּ אוֹמֵר, אִז תִּבְיֵן פִּילוֹסוֹפִיָּאָה, אִז תִּבְיֵן
תִּכּוּנָה, אִז תִּבְיֵן רְפוּאָה, אִז תִּבְיֵן דִּינִים, אִז תִּבְיֵן הֶלְכוֹת, אֲלֵא - "אִז
תִּבְיֵן יִרְאֵת ה'".

הֲרִי לָךְ, שְׁלֵהֲבִין הִירְאָה צְרִיךְ לִבְקֶשׁ אוֹתָהּ כִּכְסֵף וְלַחֲפֹשׁ אוֹתָהּ
כְּמִטְמוֹנִים.

הֲרִי אֲפּוֹא בְּמַה שְׁמִלּוּמָד לָנוּ מֵאַבוֹתֵינוּ וּבְמַה שְׁמִפּוֹרְסָם אֲצֵל כָּל

אהבה נקייה ולא עניין אישי שאני עסוק בעצמי.

לא נדקדק בדבר דקדוק גדול? *אזכור האידיאות צריך הרבה מלא!!*

אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'. יראת
ה' היא לכאורה הדבר הכי פשוט והכי ידוע, אבל בעצם היא הכי
קשה להבנה, ודורשת מאמץ להתחקות כיצד לחבר אותה לנפש
שלנו. המאמץ לבקש אותה ככסף וכמטמונים הוא בעצם המאמץ
איך הופכים אותה לחלק מהתודעה שלנו.

הנמצא זמן לכל שאר חלקי העיון ולעיון הזה לא יהיה זמן? *נספיקה*

אך אחונה קטנה? אין אך מן אגדול?

הן יראת ה' היא חכמה. יש רק חכמה אמיתית אחת והיא לבדה

בן דת דרך כלל?! או הנמצא זמן לכל שאר חלקי העיון ולעיון הזה לא יהיה זמן?! למה לא יקבע אדם לעצמו עתים לפחות להסתכלות הזה, אם מוכרח הוא בשארית זמנו לפנות אל עיונים או אל עסקים אחרים?

והנה הפתוב אומר "הן יראת ה' היא חכמה" (איוב כ"ח, כ"ח) ואמרו רבותינו זכרונם לברכה "הן - אחת" (שבת ל"א ב.). הרי שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה, וודאי שאין נקרא "חכמה" מה שאין בו עיון.

אך האמת הוא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת, ולא על צד הדמיון והסברה הפוזבת - כל שכן לקנות אותם ולהשיגם. ומי שיתבונן בס, יראה שאין החסידות תלויה באותם הדברים שיחשבו המתחסדים הטפשים, אלא בדברי שלימות אמיתית וחכמה רבה.

הוא מה שמשנה רבנו עליו השלום מלמדנו באמרו "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולא אהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך

חכמה - יראת ה'. ואם היא חכמה, צריך לעיין היטב כדי להשיג אותה. החסידות מדגימה כמה עומק טמון במושגים הפשוטים של עבודת ה': יראה, הליכה בדרכיו, אהבה, שלמות הלב, שמירת כל המצוות.

"ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך". משה הולך בסדר עקרוני: קודם יראה, אחר כך הליכה בדרכיו, מידות, עבודה מכל הלב ומתוך עולם פנימי על מנת לקיים את המעשה. המעשה נמצא רק בסוף, והמוטיבציות, הערכים, השאיפות, קודמות לו. לפני הפרטים יש חשיבות לעמידה הפנימית, לשרש, למגמה. זה סיכום תמציתי של עקרונות העולם הנפשי הישראלי. *מה רבנו אלמך אוי - מגן זלם פניא יל ערכים, איסוף, אידיש ורצונות, אני מקיים את המעשה. בימים*

לְשׁוֹמֵר אֶת מִצְוֹת ה' וְאֶת חֻקֵּיָו (דברים י' י"ב-י"ג). כָּאֵן פֶּלֶל כָּל חֻלְקֵי
 שְׁלִימוֹת הָעֲבוֹדָה הַנְּרִיצִית לְשֵׁם יִתְבָּרַךְ וְהֵם: הַיְדָאָה, הַהֲלִיכָה בְּדַרְכֵי
 הָאֱהָבָה, שְׁלִימוֹת הַלֵּב, וּשְׁמִירַת כָּל הַמִּצְוֹת.
 הַיְדָאָה - הִיא יְרֵאת רֹמְמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁיִירָא מְלַפְנֵי כְּמֵי שִׁירָא מְלַפְנֵי
 מֶלֶךְ גְּדוֹל וְנֹרָא, וַיְבוֹשׁ מִגְדוּלְתוֹ עַל כָּל תְּנוּעָה שֶׁהוּא בָּא לְהַתְנוּעֵעַ,
 כָּל שָׁפֵן בְּדַבְרוֹ לְפָנָיו בְּתַפְלָה אוֹ בְּעֶסְקוֹ בְּתוֹרָתוֹ.

"שואל אלמך" - חמישה פנימית ושורש האמה קובאים אלמשה. - בניית רצון
 ה' ב'.

יך	אה
אה	נה

אבין אלכנו - אבין ← אג רוא, אהבה. אלכנו ← אלכנו, יראה.³

היראה. היא ההתחלה, השורש של הכל. אבל יראת רוממותו -
 איננה פחד! משמעות היראה היא לזכור שה' הוא כמלך החושב על
 כל המדינה, על הכלל. הוא עסוק ומוטרד, ואני בא לפניו עם רצונות
 פרטיים וקטנים. כאשר אני חושב על כך, מיד נכנסים רצונותיי
 לפרופורציה. יראת שמים היא חמישה מול אדל. אקום צוקר וכל הנמן אלכור
 יש אדל צולום. אדם שואל כך זונה אישית גדולה.

ויבוש מגדולתו. האדם שואל את עצמו: לאן אתה נע? והתשובה:
 להתפלל מול מלך גדול. "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך
 כרצונו" (אבות ב). יראת שמים איננה הקטנת עצמך. להיפך, היא
 מרוממת! כאשר אתה מאמת את אישיותך מול מלך גדול אתה
 מתמלא גודל, אתה נהיה גדול בעצמך. ביטול חיובי הוא פינוי

3 הטבלה מופיעה כך בכתב היד. ניתן לקרוא את המילים "יראה" ו"אהבה" גם מימין
 לשמאל וגם מלמעלה למטה.

ההליכה בדרכיו - כולל כל ענין יושד המדות ותיקונם, והוא מה שביארו זכרונם לברכה "מה הוא רחום אף אתה רחום" וכו' (שבת קל"ג ב.), וכלל כל זה, שינהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על פי היושר והמוסר. וכלל חכמינו זכרונם לברכה, "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם" (אבות ב' א') דהינו, כל ההולך אל תכלית ההטבה האמיתית, דהינו, שתולדתה חיזוק התורה ותיקון אהות המדינות.

מקום לגודל. יראה היא הפחד להיות קטן. מול דבר כל כך גדול, אין דבר כזה 'קשה לי'! בכל תנועה שלי, העולם נע לגודל. *זריק אשתיק, התגבר אדוא, אמאכז עבי. שמייס צה אדוא אין סופי.*

כל שכן בדברו לפניו בתפילה או בעסקו בתורתו. *המאג רזנונו האל במרכז אישוי, בנימט זאימוד, הזאמט בצפילה, בצנועה. 22וקר - מודה אני אפניך אלך. זאיה קריאט שמע על האיטה, קצאט על אמאכז שמייס.*

יושר המידות. הישר נמצא באמצע, במרכז, ואינו נתפס לקצה. לכן הוא שלם. 'הליכה בדרכיו' (ברבים) היא הרמוניה של דרכים שנקמות לדרך אחת. הליכה מלכותית בדרכיו של מלך העולם, לא בדרך החלקית שלך. *איך אני יודע שאני בדרך ישרה?*

וכלל חכמינו זכרונם לברכה, "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם". רבי יהודה הנשיא, תלמיד חכם ומנהיג, יצר שיטה מלכותית להיות נאמן לממלכה האלוקית. איך נדע מה עלינו לעשות? 'כל שהיא תפארת לעושיה' - מה שמרומם את האדם, 'תפארת לו מן האדם' - מה שמתקן את העולם. שני סימנים ההולך אל ההטבה האמתית, השלמה, המלכותית: חיזוק התורה הפנימית שבי, וחיזוק האחוה - איחוי העולם, החיבור לבני האדם.

יראה, הליכה בדרכיו, אהבה. *איך מתקדמים מיראה לאהבה? איך מתקדב אפני אלך אדוא? אגה א' על פיו? אגה רוצה אגה רוצה? אף ברכיו. אקמט אל כל האידיע ארקומ בך שהיא ברכיו.*

הַאֲהָבָה - שְׁיִהְיֶה נִקְבָּע בְּלֵב הָאָדָם אֲהָבָה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁתִּתְעוֹדֵר נִפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת נְחֵת רוּחַ לִפְנֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁלֵּבּוֹ מִתְעוֹדֵר לַעֲשׂוֹת נְחֵת רוּחַ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וְיִצְטָעֵר אִם חָסֵר זֶה מִצִּידוֹ אוֹ מֵאַחֲרִים, וְיִקְנֵא עַל זֶה וְיִשְׁמַח שֶׁמַּחֲהָ רַבָּה בַּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר מִזֶּה.
 שְׁלֵמוֹת הַלֵּב - הוּא שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוּדָה לִפְנֵינוּ יִתְבָּרַךְ בְּטוֹהַר הַפְּוֹנָה, דְּהֵינּוּ, לְתַכְלִית עֲבוּדָתוֹ בְּלִבָּד וְלֹא לְשׁוֹם פְּנִיָּה אַחֲרֵת, וְנִכְלָל בָּזֶה, שְׁיִהְיֶה לְבוֹ שְׁלֵם בַּעֲבוּדָה וְלֹא כְּפּוֹסֵחַ עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים, אוֹ כְּעוֹשֵׂה מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלוּמָדָה, אֲלֵא שְׁיִהְיֶה כָּל לְבוֹ נְתוּן לַזֶּה.

האהבה. אהבה לה' היא אמון שאנחנו הולכים באותו כיוון. ממנה אני מגיע לרצון לעשות לו נחת רוח, כשכל מעשה שלי מותאם לרצון ה' והוא לא חיצוני לי. אני מתעורר לזה באופן טבעי, כי ברור לי שאם חסר משהו בהגשמת רצון ה', הדבר חסר בי. כתוצאה אני מקנא לזה, והדבר משמח אותי בעשייה ואכפתיות לרצון ה', לחסד. "עשה רצונך כרצונו" - התעוררות נפשית, קשר נפשי, אותה מגמה.
"עֲזֹב אֶפְשֶׁר אִכֵּם אֶהְפֹּךְ זַעֲרֵכֶם אֶזְכֵּר קוֹדֶשׁ, אֵת רוּחֵכֶם כֹּאֵשׁ אוֹכֵלָה וְאֵת כֹּל הַזָּחָלִים אֶפְסָדָתְךָ יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי הַיִּכָּאֵל דְּמֵאֵכֵא" (אובג התאמידים).

לעשות נחת רוח לפניו. "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרוג את ישפופה". צה אני, גוכניגו האכותית של הקב"ה. הצהוה, קישור והתאמה נפשית
 שמתעוררת בי.

שלמות הלב. אעזוב את ה' (זכא זכזכא נפשק" - מעזר מפנימי אגזוני. יש התמודדות עם היצר. שלמות הלב, אורה כוונות.

הטהרה. הטהרה עומדת כנגד חיים של "מצוות אנשים מלומדה" - מעשים חיוורים חסרי ברק, חסרי גודל. הטהרה היא חיבור של העולם הפנימי שלי עם המעשה, מפגש של העולם הרוחני והגשמי בשלמות. בעזרת הטוהר אפשר להילחם בכוונות ובפניות הזרות, בניסיון לפסוח על שני הסעיפים וליהנות מכל העולמות.

והנה. משה רבינו עליו השלום בונה בי מואטה אמלה, מעפנים אלוף. מעפנים -

שְׁמִירַת כָּל הַמִּצְוֹת - כְּמִשְׁמְעוּ, דְּהֵיִינוּ, שְׁמִירַת כָּל הַמִּצְוֹת כֵּלָּן בְּכָל דְּקִדּוּקֵיהֶן וְתַנְאִיָּהֶן:

וְהִנֵּה כָּל אֱלֹהֵי כְלָלִים צְרִיכִים פִּירוּשׁ גָּדוֹל. וּמִצְוַתִּי לְחַכְמֵינוּ זְכוּרֹנִם לְבָרְכָהּ, שְׁכַלְלוּ הַחֲלָקִים הָאֵלֶּה בְּסֹדֶר וְחִילוּק אַחַד יוֹתֵר פְּרָטִי וּמְסוּדָר - לְפִי הַהֲדָרָה הַמִּצְטָרֶכֶת בָּהֶם לְקִנּוּת אוֹתָם עַל גְּבוּל. וְהוּא מִה שְׁאֲמְרוּ בְּבְרִייתָא - הוֹבָאָה בְּמִקּוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּש"ס, וְאַחַד מֵהֶם בְּפֶרֶק לְפָנֵי אִידֵיהֶן, זֶה לְשׁוֹנִם:

"מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי פְּנַחֵס בֶּן יֶאִיר, תּוֹרָה מְבִיאָה לְיַדֵּי זְהִירוֹת, זְהִירוֹת

קְבֵלָה עוֹל מֵאֵלֵינוּ שְׁמִירַת (יִרְאָה), אֵלֵינוּ בְּדַרְכֵינוּ (מִידוּת), אֵלֵינוּ. הוֹצֵא אֶת הַפְּסוּל בְּהִרְבֵּה, אֵלֵינוּ מֵעֵשִׂים עִם כָּל הַבְּלֵאוֹת. אֵלֵינוּ אֶת אֲפֵסֶרֶת יִשְׂרָאֵל - אוֹר יִירוּשָׁלַיִם, שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל. "הַגְּנֵלִי מֵעֵפֶר קוּמִי, אֲבִי בְּצִי אֶפְרַתְךָ עָמִי". בּוֹאֵא אִישׁ בְּצִיבּוּרָה, שִׁטָּל אֶתְּנָה. אֲבִינוּ מֵצִי אֶלֵינוּ אֵלֵינוּ מֵעֵשִׂים אֵלֵינוּ אֲבוּגִי?"

והנה כל אלה הכללים צריכים פירוש גדול. החיים דורשים הדרכה איך לרומם אותם: איך לבנות כוחות, כוונות, אישיות ורצונות - בקיצור, איך לבנות חיים. בשביל לעשות זאת, צריך גם תורה שבכתב וגם תורה שבעל פה. בברכות התורה אומרים: "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו".

החלק הראשון, "אשר נתן לנו תורת אמת", מדבר על התורה שבכתב שנותנת אמת נצחית, עיקרון אידיאלי כללי שקשה לפגוש אותו בחיינו. כמו שאדמה היא מקור כל האוכל ובכל זאת אי אפשר לאכול אותה, כך גם אי אפשר להיפגש ישירות עם המקור הכללי. צריך לפגוש אותו דרך הפירות שעושה האדמה, כלומר עם הפירוש. כאן נכנס החלק השני של הברכה: "וחיי עולם נטע בתוכנו", זוהי התורה שבעל פה. אך מה הכוונה 'בתוכנו'? כדי לחיות חיי עולם רוויי נטיעה, צמיחה ולבלוב, עליך לדרוש מעצמך: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותיי?

רבי פנחס בן יאיר. בגמרא מסופר על כך שרבי פנחס קרע נהר

מְבִיאָה לַיָּדַי זְדִיזוֹת, זְרִיזוֹת מְבִיאָה לַיָּדַי נְקִיּוֹת, נְקִיּוֹת מְבִיאָה לַיָּדַי פְּרִישׁוֹת, פְּרִישׁוֹת מְבִיאָה לַיָּדַי טְהוֹרָה, טְהוֹרָה מְבִיאָה לַיָּדַי חֲסִידוֹת, חֲסִידוֹת מְבִיאָה לַיָּדַי עֲנוּה, עֲנוּה מְבִיאָה לַיָּדַי יְרֵאת חֲטָא, יְרֵאת חֲטָא מְבִיאָה לַיָּדַי קְדֻשָּׁה, קְדֻשָּׁה מְבִיאָה לַיָּדַי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לַיָּדַי תְּחִית הַמֵּתִים” (עבודה זרה כ"ב).

וְהִנֵּה עַל פִּי הַפְּרִיִּיתָא הַזֹּאת הַסְּפִמְתִּי לְחֵבֶר חִיבּוּרֵי זָה, לְלַמֵּד לְעֲצָמֵי וְלַהֲזָכִיר לְאַחֲרֵים תְּנַאֵי הָעֲבוּדָה הַשְּׁלִימָה לְמִדְרֵיגוֹתֶיהֶם. וְאַבְאָר בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֲנִנְיָו וְחִלְקִיו אוֹ פְּרָטָיו. הַדֶּרֶךְ לְקַנּוֹת אוֹתוֹ, וּמָה הֵם מִפְּסִידוֹ, וְהַדֶּרֶךְ לְיִשְׁמַר מֵהֶם.

בדרכו לקיום מצוות פדיון שבויים (חולין ז ע"ב). הוא מוציא את השבויים מחושך לאור, מורה להם את הדרך, ולכן המהר"ל אמר שמעשה זה הוא מהותי לו וטמון כבר בשמו - פנחס בן יאיר. באותו אופן, גם באימרה שלו "שכל ספר "מסילת ישרים" מבוסס עליה) הוא מפלס לנו את הדרך, איך מוציאים את הגוף מהכלא של העולם הזה ומרוממים אותו. רבי פנחס סולל מסילה שמתחילה מהתורה ונמשכת עד תחיית המתים, וכשהולכים בה גם הגוף יוצא מחושך לאור והופך לשותף בקדושת הנשמה.

ללמד לעצמי ולהזכיר לאחרים. *כא אגב צריק אכגוב אלגמז ספר מוסר אבזרים שהוא צריק לתקן. אבם שלא תגאחז כא המזן אמיג ואלמוד על אלגמו, אל יצויא אלמוד האגריים.*

ולא תשכח ממנו חובתנו לפניו. *כא אגב צריק להאיר, אלול, אפדיג. קודש-אול, גזורה. אמל, רי אריה אוין אבי האסירים אל היה צריק אבקס סויגה ובזל צאג גמיג זיקס סויגה, עשביז כולם. אל היה או צמן ובזל צאג היה מוצא צמן אל אבם,*

כִּי אֶקְרָא בּוֹ אֲנִי וְכָל מִי שִׁימְצָא בּוֹ נַחַת, לְמַעַן נִלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ,

וְלֹא תִשָּׁכַח מִמֶּנּוּ חוֹבֵתֵנוּ לְפָנָיו. וְאַשֶּׁר חוֹמְרֵי יוֹת הַטָּבַע מִשְׁתַּדְּל לְהַסִּיר מִלְּבָנוּ הַקְרִיָּאָה וְהַהִסְתַּכְּלוּת יַעֲלֶה עַל זְכוּרֵינוּ וְיַעֲרִינוּ אֶל הַמְצִיָּה עָלֵינוּ. וְה' יְהִיָּה בְּכַסְּלֵנוּ וְיִשְׁמֹר רַגְלֵינוּ מִלְּכָד, וְתִתְקַיֵּם בְּנוּ בְקִשְׁתֵּי הַמְשׁוֹרֵר הָאֱהוּב לְאֱלֹהֵינוּ "הוֹרְנֵי ה' דְּרַבְּךָ, אֲהַלֵּךְ בְּאַמְתֶּךָ, יַחַד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמֶךָ" (תהלים פ"ו י"א).

אֲמֵן בְּן יְהִי רְצוֹן:

*להזיז אתו אהבתי, אהבים שאם אלא, גם אמני הרואה. "אדם נאון
רואה רק עם האל". ג' יבור מתגבר כארי בזוגותיו בשמה - אהרי בשמה. כי
הגטיבוע צה האהפק שמנוי האל מתגלגל.*

*המשורר האהוב לאלוקיו. כל אלא גייב אהזיב לפניו דמות. דוד האל -
המטרה להיות משורר האל כיסופים (פשיים. שייכות, אהוב אלוך, כל שירנו
הואה אהבתי. בקשתו - הדרכה, דרך. דוד האל - אדרוש אהבתי.*

*"הורני ה' דרכך". דרך היא מלשון הדרכה, "אהלך באמיתך" -
הליכה. "יחד לבבי" - איחוד הלב, שלמות. "ליראה שמך" - עבודה,
לימוד, מסילה. פועל אג יך ומשביע אלא ג' רצון. "אל בשמים היא - בפיק
זכר אהבתי", אמ רצו אין צו אהבה.*

4 מסופר על ר' אריה לויין שפגש פעם מכר שהרגיש לא נוח במחיצתו בגלל שלא חבש כיפה. ר' אריה הרגיש בכך ואמר לו: "אל תרגיש רע, אני נמוך ורואה רק עד הלב".